

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1121062/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב יצחק אלמליח, הרב מיכאל עמוס, הרב מימון נהרי

המערערים: פלוני ופלונית (ע"י ב"כ עו"ד בתיה כהנא דרור)

הנדון: נישואין שנערכו בידי מי שאינו מוסמך לכך ותוך הטלת תנאי בקידושין

פסק דין

לפנינו ערעור על פסק בית הדין האזורי מתאריך ט"ו אדר תשע"ז (14.3.2017) אשר דחה את בקשת המערערים לתת תוקף לנישואיהם שלא נעשו במסגרת הנורמטיבית אלא ע"י רב שאינו מוסמך ע"י הרבנות הראשית וגם אינו מורשה מטעמה לעריכת חופה וקידושין.

מדובר בבני זוג (להלן: המערערים) שנישאו על ידי הרב ד"ר מ' א' שאינו מוסמך לרבנות ואינו מורשה לסדר חופה וקידושין ואף אינו מסכים להתחייב שלא לשנות במעשיו כפי ההנחיות של מנכ"ל בתי הדין הרבניים (בעניין אישור נישואין).

המערערים הגישו את בקשתם לבית הדין האזורי ירושלים – לתת תוקף לנישואיהם הנ"ל – לאחר שביקשו לעקוף את ההליך והנהלים הקיימים ברבנות להסדרת עניין הנישואין וכמפורט בהרחבה במבוא לפסק הדין נשוא הערעור.

בית הדין האזורי דחה את בקשתם ונימק זאת בשלושה נימוקים:

האחד: עצם סידור חופה וקידושין על ידי אדם שאינו מוסמך לרבנות ואינו מורשה לעריכת חופה וקידושין;

השני: ספקות המתעוררים במעשה הקידושין;

השלישי: שאלות הלכתיות המתעוררות בחתימת הצדדים על הסכם קדם נישואין השולל מבית הדין את הסמכות לדון בעניינם ומתנה את חיי האישות ביניהם בתנאים, וכפי שצוין בסעיף 7 להסכם.

להלן מפסק הדין נשוא הערעור

א. בנידון זה, סידור החופה והקידושין נערכו על ידי אדם שאינו מוסמך לרבנות ואינו מורשה לסדר חופה וקידושין. זאת בניגוד להלכה המחייבת סידור חופה וקידושין על ידי רב מוסמך ומורשה, תוך פריצת גדר וקריאת תגר על מנהגי ישראל מקדמת דנא, מתוך מחשבה שלאחר שיציגו עובדה מוגמרת בפני בית הדין, כביכול 'יאלצו' את בית הדין לאשר את ההליך בדיעבד, ובכך לרוקן מתוכן את החוק והתקנות. התנהלות זו היא חסרת תום לב ובדרך שאינה מקובלת [...]

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב. במקרה זה, התעוררו ספקות רציניים אם הקידושין בתוקף. טרם השלמת הבירור במכלול הנושאים ההלכתיים המפורטים לעיל, דינה של האישה כספק מקודשת.

ג. בית הדין מורה לצדדים להסדיר חופה וקידושין כדת משה וישראל באמצעות הרבנות המקומית, אך ללא ברכות מפני הספק. הרב שיסדר לצדדים חופה וקידושין יבהיר להם באותו מעמד שההליך מוסדר ללא כל תנאי.

ד. הצדדים יירשמו ברשימת מעוכבי נישואין לאחריים. הרישום יימחק לאחר הסדרת חופה וקידושין ברבנות המקומית.

ה. עותק מהחלטה זו יועבר לעיון הרבנים הראשיים לישראל ומועצת הרבנות הראשית לישראל, לבחינת קביעת הנחיות לרבנים רושמי נישואין, אילו הסכמי קדם נישואין ניתן לאשר ולצרף לתיק הנישואין.

ו. בית הדין פונה לרבנים הראשיים ולמועצת הרבנות הראשית לישראל, לבחון את פעילותם והתנהלותם של הגורמים המסייעים תוך שיתוף פעולה מוצהר לעריכת נישואין פרטיים, בניגוד לחוק ובניגוד לנוהל רישום ועריכת נישואין שנקבע על ידי מועצת הרבנות הראשית לישראל.

ההכרעה

לאחר שבית הדין שמע את המערערים ובאת כוחם ועיין בחומר שבפניו הכולל את פסק הדין נשוא הערעור ואת החומר המצורף, עמדת בית הדין היא שיש לדחות את הערעור.

נימוקים

סידור חופה וקידושין בידי מי שלא הוסמך לכך

מהעיון בחומר עולה כי מדובר בנישואין שנעשו במודע נגד ההלכה המקובלת והנהוגה מדורי דורות שרב שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יעסוק בכך (ראה קידושין ו ע"א טור ושולחן ערוך אבן העזר מט סעיף ג ובנושאי כלים בטעם הדין). מעשה זה כמוהו כהרמת יד בתורת משה והוא מחבל בכרם ישראל, שכן על בסיס הלכה זו הנהיגה הרבנות הראשית לישראל עוד בתקופת היווסדה של המדינה תקנה שרב מסדר חופה וקידושין – עליו לקבל הסמכה ואישור מהרבנות על היותו רשאי לעסוק בחופה וקידושין.

נציין למה שכתבו הרבנים הראשיים לישראל – הגאון רבי יצחק אייזיק הלוי הרצוג והגאון רבי בן ציון מאיר חי עוזיאל – זצ"ל, והובאו הדברים בספר היכל יצחק (אבן העזר סימן ה [וכן בקובץ תורה שבעל פה יב עמ' נז]):

"דבר נהוג ומקובל בארץ ישראל מפי מרנן ורבנן תקיפי ארעא דישראל הקדמונים זצ"ל, וכן נהוג ברוב קהילות ישראל, שלא לסדר קידושין ונישואין אלא על ידי מוסמכים וממונים לכך מטעם הרבנות הראשית לישראל ולשכות הרבנות המקומיות ומשרדי הרבנות הראשית שבכל עיר וכרך.

תקנה זאת מיוסדת על פי דינא דתלמודא – כל מי שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם. ולא כל אדם רשאי ליטול השם לעצמו ולאמר שהוא בקי בטיב קידושין וחליצות, אם לא שהוסמך לכך מפי הרבנות הראשית והמקומית, וגם התמנה לתפקידים אלו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הלכה זאת כתבה רמ"א ז"ל (יורה דעה סימן רמב ואבן העזר סימן קנד) והיא מקובלת בכל ארץ ישראל בזהירות מרובה (עיין פתחי תשובה אבן העזר שם ס"ק א). ועל יסודה הננו גוזרים לאסור על כל איש ורב בישראל לסדר קידושין, נישואין, אם לא שהוסמך והתמנה לתפקידים אלה על פי כתבם והתימת ידם של הרבנות הראשית [כך נדפס בהיכל יצחק, במקור כנראה בראשי תיבות: 'הרה"ר', כנדפס בקובץ תורה שבעל פה, ופירושים 'הרבנים הראשיים'] שבערי ארץ ישראל. וכל העושה זאת שלא ברשות, הרי הוא פורץ גדרם של ראשונים כמלאכים ז"ל.

בתוקף הטלת חרם על העובר ככל חומר תקנות הרבנים בישראל, על כל קהילות ישראל הקיימות ואילך שתתקיימנה להבא בעזרת ה' יתברך, לשמור ולקיים את כל הכתוב בהם עד בוא גואל לישראל. ושומע לנו ישכון בטח, ושאנן מיוחד רעה, ולשומעים ינעם ותבוא עליהם ברכת טוב.

כמו כן נציין למה שהובא בפסק הדין נשוא הערעור בשמו של נשיא בית הדין הגדול לערעורים הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א.

גדרים ותקנות אלו הן גופי תורה וכמו שפסק הרמב"ם בחיבורו הגדול (פרק א מהלכות ממרים הלכה ב):

"אחד דברים שלמדו אותן מפי השמועה והם תורה שבעל פה [...] ואחד דברים שעשו אותן סייג לתורה ולפי מה שהשעה והם הגזרות והתקנות והמנהגות – ככל אחד ואחד משלושה דברים אלו מצוות עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה: הרי הוא אומר 'על פי התורה אשר ירוך' – אלו הגזרות והתקנות והמנהגות שיורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם."

נמצאנו למדים מדבריו של הנשר הגדול שכל התקנות שהונהגו על ידי גדולי הפוסקים – מקורן איתן מתורתנו הקדושה וחייבים אנו לשמוע להם (וראה עוד דבריו שם בפרק ב הלכה ב שאין ביד בית דין לבטל דברי בית קודם לו שגזר ותיקן תקנות והנהגות עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין).

נעיר כי טענת המערערים ובאת כוחם כי הוראת ההלכה הנ"ל (כל שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם) עוסקת בהוראה – להיות דיין וכפי שהבין הט"ז בדעת רש"י, דינה להידחות מהנימוקים שהובאו בפסק הדין וברורים לכל בר דעת. וראה עוד באוצר הפוסקים (סימן מט סעיף ג) שדנו בהרחבה בעניין זה. ואכמ"ל.

זאת ועוד: מעשה זה נוגד את החוק כפי שציין בית הדין האזורי בפסק הדין נשוא הערעור ראה שם בהרחבה.

מעשה זה, שנעשה במודע, בא לקעקע את מוסד הנישואין בכרם ישראל שיסדוהו מצוקי ארץ מנהיגי וגדולי ישראל מדורי דורות כדי למנוע אנדרלמוסיה בתוך עם ישראל. עתה מעזים המערערים לבוא בשערי בית הדין ומבקשים שבית הדין ייתן תוקף למעשיהם הנלוזים תחת סמלה של מדינת ישראל אשר קבעה את הסמכות לבתי הדין הרבניים בענייני נישואין וגירושין.

עיינו היטב בכתב הערעור ולא מצאנו כל טענה עניינית שיש בה ממש המערערת את יסודות פסק הדין המנומק של בית הדין האזורי אלא "פיטומי מילי" והשערות מעולם הדמיון של המערערים המבקשים שבית הדין ייעתר לבקשתם, נטפלים הם לפרטים מפסק הדין שכביכול מערערים על עצם מעשה הקידושין והספקות שהתעוררו ולא שתו ליבם לנימוק המרכזי והעיקרי העוסק בכך שמטרתם לעבור במודע על כללי ההלכה והתקנות שתיקנו גדולי הפוסקים והרבנות הראשית לישראל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נבהיר דברינו:

חובת דיווח על עריכת נישואין או גירושין פרטיים

גם המחוקק נתן דעתו לתקלות ולנזק שייגרם מנישואין כאלו. כידוע, נישואין נערכים בישראל לאחר שבני זוג נרשמו לנישואין בלשכת רבנות מקומית או בקהילה שהוכרה ואושרה במיוחד לצורך כך, ולאחר בירור יהדותם וקבלת היתר להינשא זה לזה. לאחר הבירור וסידור חופה וקידושין, נערך רישום ברבנות הקובע את מעמד הזוג כנשוי.

ההסדר הקבוע היום בחוק – מקורו בנוהג המקובל מאז ומקדם, שנישואין נערכים בקהילה בידיעת הרבנות המקומית ועל דעתה, וכידוע יש גם חרם שלא לקדש ולהשיא מבלי רשות וידיעת הסמכות המוכרת. נישואין ללא רישום וללא בירור, יכולים להביא לתקלות הלכתיות רבות וכבר היו מכשולים בעניין.

ביום כ"ד במרחשוון תשע"ד (28.10.13), חוקקה הכנסת בקריאה שנייה ושלישית חוק לתיקון פקודת הנישואין והגירושין (רישום) (מס' 2), התשע"ד – 2013, שלפיו תוקנה פקודת הנישואין והגירושין (רישום), והוטל עיצום פלילי של עד שנתיים מאסר על כל מי שאינו דואג לרישום הנישואין או הגירושין שלו או לרישום הנישואין או הגירושין שהוא סידר לאחר.

זהו נוסחו המתוקן של סעיף 7 לפקודת הנישואין והגירושין (רישום): "כל שאינו דואג לרישום הנישואין או הגירושין שלו או לרישום הנישואין או הגירושין שהוא סידר לאחר, דינו – מאסר שנתיים."

חוק זה נחקק למקרה כנידון דידן – "לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול". על מעשים כאלו – שלא התברר אם היו נישואין כדת משה וישראל או לא, ואם יש כאן ספק נישואי איסור כמו כהן לגרושה או פסולי חיתון וכן אם יש כאן ספקות בעניין יהדותו של מי מבני הזוג, שלא ייכנסו זמורות זרות בכרם ישראל – על כל אלו ועוד נתן בית המחוקקים דעתו כשחוקק חוק זה כדי למנוע תקלות ומכשולים גם במישור המעמד האישי – לידע מה הוא מעמדו של אדם, ומה הזכויות המגיעות לו מתוקף מעמדו האישי.

קלקולים רבים נמנעים בעקבות תקנה זו. בית הדין בתוך עמו יושב ומתמודד עם מקרים קשים וכואבים של בני זוג שהסתבכו עקב מעשים שכאלו (ראה לעניין זה בפסק הדין נשוא הערעור – מקרה קשה שבו דן בית הדין בחיפה).

למותר לציין כי לא ניתן לתת סעד מבית הדין למעשים אלו אף שכבר נעשו.

למערערים אפשרות לפנות לרבנות לערוך להם חופה וקידושין כדת משה וישראל בהתאם להנחיות הרבנות, לרבות מענה לבקשתם לאישור הסכם קדם נישואין – שייבחן על ידי הרב וכפי שהציע להם בית הדין. ההסכם ייבחן על ידי הרב שיעמוד על טיבו – אם הוא עונה על כללי ההלכה. כמו שכל אדם פונה לרופא מומחה שיש לו את הסמכות ברצותו לבצע ניתוח או טיפול כל שהוא – שעליו (על המומחה) לבחון ולקבוע תנאים מקדימים לביצוע הטיפול, כך גם רב מומחה המוסמך על ידי הרבנות הוא שיקבע את עמדתו (כדבר האפשרות לערוך חופה וקידושין בהתאם להסכם זה) בהתאם לכללי ההלכה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טענות באת כוח המערערים באשר לפן ההלכתי

ב"כ המערערים טענה במהלך הדיון כי בית הדין לא נימק את פסק הדין בקביעתו שהמערערת – ספק מקודשת, והרבה להסתמך על תקנות הרבנות במקום להתעסק בסוגיה ההלכתית למי שעשה חופה וקידושין ומוכר כרב היודע בטיב קידושין.

בית הדין הבהיר לב"כ המערערת כי פסק הדין נומק הלכתית וחוקית די והותר (וראה מה שהבאנו מדברי הרמב"ם במבוא). ככל שהמערערים חפצים בנימוקים נוספים הרי ש'טעו בכתובת', שכן לא לבית הדין הגדול היה עליהם לפנות אלא לבית המדרש – שם ירוו את צימאונם בכל מראי המקומות שהפנה אליהם בית הדין האזורי בפסק הדין. ככלל חבל שאנשים שאינם יודעים בטיב גיטין וקידושין מכניסים ראשם ל'לוע הארי' ההלכתי, ולאחר מכן טוענים "לא ידעתי ש'ארי דורס ואוכל בפעם אחת".

יש לציין כי נישואין אלו נעשו בהגבלה של שבעה תנאים, המעיין בהם יראה כי יש בהם כדי לערער את יסודות הנישואין וכפי שהעיר לנכון בית הדין האזורי בפסק הדין. נושא זה של הצבת תנאים בקידושין – מן המורכבים שיש בינם התלמוד ורבים מהפוסקים הראשונים והאחרונים שדנו בזה דחו אותם על הסף, מאחר שתנאים אלו באו לפרוץ גדר שגדרו ראשונים.

וכבר נודע חרם ירושלים שהוכרו בכנס רבנים בשנת תש"י האוסר על עריכת נישואין פרטיים שלא בפיקוח הרבנות, ועל סנקציה שנהגה עוד מזמן הגאונים לבטל נישואין פרטיים (מ' אלון, המשפט העברי, עמ' 540; שרשבסקי דיני משפחה, עמ' 431).

אמירתם של הצדדים ובאת כוחם כי רצונם להינשא כדת משה וישראל היא מהשפה ולחוץ, המעיין בתנאי השביעי יראה כי כוונתם היא לחיות שלא כדת משה וישראל ושכל חיי האישות שביניהם יהיו על תנאי היוצר ספק 'בעילת זנות'.

נצטט קטע מפסק הדין נשוא הערעור הנוגע לחזות ההסכם הבא לרוקן את הסמכות הטבעית המוקנית לבית הדין בענייני נישואין וגירושין.

"כיצד רב רושם נישואין יאשר הסכם הכולל הוראה שבשעת משבר הדורש הכרעה שיפוטית, הצדדים יפנו לבית המשפט לענייני משפחה או כל ערכאה אזרחית אחרת בלבד, ונשללת מהם הזכות היסודית של גישה לערכאה השיפוטית הדנה על פי דין תורה. יתרה מזו, הגדילו מנסחי ההסכם לקבוע: אם אחד מהם בניגוד להסכם זה יפנה לבית דין רבני במקום לסמכות אזרחית בכל נושא פרט לטקס הגט, הצד שיפנה לבית הדין הרבני יממן לצד השני את כל הוצאותיו המשפטיות בפועל לצורך ניהול הליכים אלה בבית הדין הרבני כולל שכר טרחת עורך דין. ובנוסף לכך, הצדדים גם מוותרים על זכותם לממש כל פסק דין שיינתן בבית הדין הרבני."

אשר על כן, יפה דן ויפה פסק בית הדין האזורי כי אין מה להאריך בפגמים המהותיים והטעויות החמורות שנעשו בטקס זה.

עורך החופה וקידושין

עורך החופה הרב ד"ר מ' א' אינו מוסמך ואינו רשאי לערוך חופה וקידושין.

באת כוח המערערת טענה בדיון כי הוא העיד שהוא בקיא בטיב חופה וקידושין (ראה שורה 62 לפרוטוקול) – טענה זו יש לדחות על הסף:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכי יעלה על הדעת שאדם שאין לו תעודת רופא המוכרת על ידי משרד ממשלתי ואין לו רישיון לעסוק ברפואה, יבצע ניתוח על סמך הצהרתו כי הוא יודע לעשות ניתוח?

קל וחומר בדברים העומדים ברומן של עולם שעליהם קבעו חז"ל: "כל מי שאינו יודע בטיב קידושין וגירושין אל יהיה לו עסק עמהם."

אדם הפונה על דעת עצמו לרופא שכזה לבצע לו ניתוח, לוקח אחריות כבדת משקל על עצמו, ואל לו לבוא ולבקש למתן סעדים מהממונה מטעם המשרד לפקח על הנהלים והתקנות שנקבעו.

שאלה נוקבת זו הפנה בית הדין למערערים במהלך הדיון ולא שמע מהם כל תשובה. מרחפת היא בחלל ללא מענה.

מן הראוי לציין כי עורך הנישואין סרב לחתום על מסמך של הנהלת בית הדין שבו יתחייב שלא לחזור ולעשות חופה באופן פרטי ללא אישור הרבנות הראשית לישראל, מה שמעלה את רף החששות לאישור מעשה שכזה שיביא להרס וחורבן ביסודות ואושיות ההלכה הנוגעת לכלל ישראל.

חוסר תום לב

טענה באת כוח המערערים כי מייחסים להם חוסר תום לב וכוונת זדון והם מערערים כל כך.

טענה זו טוב היה שלא הייתה נאמרת, הרי הארגון שהפנה את המערערים לעריכת טקס זה הדריך ויידע אותם על כך, וכפי שנכתב במבוא להסכם: "הסכם השטר אינו מקובל על הממסד הרבני ועל בתי הדין בישראל."

הנה כי כן, המערערים עצמם ידעו גם ידעו כי שטר זה שעליו הם חתמו – במקרה הטוב ראוי לצור על פי צלוחיתו ועתה הם באים בשערי בית הדין בעזות מצח בבקשה שהערכאה השיפוטית בישראל המוסמכת על פי החוק, תיתן תוקף למעשיהם, משל ערכאה זו אינה אלא פיקציה.

האם יש צד לבוא ולטעון לתום לב?! אין במעשיהם אלא לבוא ולקעקע את ההלכה המסורה בדינו מדורי דורות בגלל איזו אג'נדה שאותה הם מבקשים לקדם.

ואכן הדברים נאמרו במפורש על ידי באת כוחם בדיון בבית הדין האזורי כפי שנכתב בפסק הדין נשוא הערעור [בציטוט מהפרוטוקול מיום י"ב במרחשוון התשע"ז – 13.11.2016]:

"בית הדין [למבקש]: בתוך הליך קצר של כמה שעות אתה יכול לסיים את נושא הרישום, אלא מה? יש לך איזה אג'נדה שאתה רוצה לקדם.

ב"כ המבקשים: נכון."

הנה כי כן יצא המרצע מן השק, הנחתום מעיד על עיסתו, ודי לחכימא.

ספק קידושין

אשר לטענת באת כוח המערערים כי פסק הדין ייצר מצב שהם ספק קידושין – מצב שאינו חוקי וצריך לתת את הדעת על כך:

על זה יש להשיב כי את המצב הזה יצרו הם ויועציהם. ניתן בנקל להפוך את המצב לחוקי על ידי הסכמתם להצעת בית הדין לפנות לרבנות לעריכת חופה וקידושין כדת משה וישראל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בהתאם לתקנות. אל להם לבוא ולהלין אלא על עצמם, שכן מה שעשה בית הדין הוא רק ניתוח הלכתי למצב שיצרו המבקשים בעצם הסכמתם ל'עצות אחיתופל'.

בית הדין דנן שב והציע להם הצעה זו ובקיש מהם לשקול את ההצעה בכובד ראש.

לאחר שהמערערים ובאת כוחם יצאו להתייעצות דחו המערערים את ההצעה בטענה כי התייעצו עם ראשי הישיבה של המערער והם אמרו שהם נחשבים כנשואים על פי ההלכה וכל מה שהוא מבקש זה למתן תוקף למעשה שנעשה.

בנסיבות הללו – ייטלו נא המערערים את האחריות למעשיהם וילינו על עצמם.

לסיכום

לא מצאנו עילה הלכתית וחוקתית להיעתר לבקשת המערערים והיא נדחית על הסף.

הוצאות משפט

בית הדין מוצא לנכון בנסיבות המחמירות למקרה זה, שבו המערערים מבקשים סעד מבית הדין האחראי מתוקף תפקידו על שמירת כללי ההלכה והתקנות בענייני נישואין וגירושין – שייתן תוקף למעשיהם הבאים לערער ולקעקע את אושיות ההלכה ביסודות החשובים ביותר שיש לעם היהודי בענייני נישואין וגירושין, שייטלו אחריות למעשיהם גם בפן של הוצאות משפט בגין בזבוז זמן שיפוטי יקר של בית הדין על חשבון מתדיינים אחרים המתדפקים על דלתות בית הדין.

בית הדין סבור שיש לראות בערעור זה ערעור סרק ולחייב בהוצאות משפט לקופת המדינה בסך של עשרים וחמישה אלף ש"ח.

פסק דין

לאור האמור פוסק בית הדין:

א. הערעור נדחה.

פסק הדין נשוא הערעור שריר וקיים על כל סעיפיו.

ב. בית הדין מחייב את המערערים בהוצאות משפט בסך עשרים וחמישה אלף ש"ח לקופת המדינה.

חלק מהתשלום יבוצע על ידי חילוט כספי הערבות של המערערים שהופקדו בקופת בית הדין לטובת המדינה.

יתרת הסכום תועבר על ידי המערערים למרכז לגביית קנסות בתוך שלושים יום מיום מתן פסק הדין.

יש להעביר עותק מסיכום החלטה זו בהחלטה נפרדת למרכז לגביית קנסות.

ג. ניתן לפרסם לאחר השמטת פרטים מזהים.

הרב מימון נהרי

הרב מיכאל עמוס

הרב יצחק אלמליח